

Möllan i Grönby Kratt

Sid 1 (4)

Historia och levnadsberättelse om och kring Möllan och personer.

(källa "Möllorna i Vemmenhögs härad genom tiderna", Egon Prahl, 1994)

Kvarnrörelsens historia här uppe i Grönby Kratt sträcker sig tillbaka till 1860-talet. Då flyttade nämligen på initiativ av möllaren Nils Jepsson en liten mölla av holländsk typ hit upp från Minnesberg i Alstad. Hon var emellertid alltför liten, och redan efter några decennium räckte hon inte längre till.

Holländaremöllan i Norra Grönby (Krattamöllan) uppfördes 1890 och invigdes den 13 maj samma år. Det berättas, att i enlighet med gammal god tradition vid den här tiden, spelade två fiolspelemän stående på segelbanan medan arbetet med att sätta upp vingarna på plats fortgick. De båda männen fick inte upphöra med sitt spelande förrän vingarna kommit på plats. Genom detta trodde man att möllan skulle skyddas från olyckor och bränder i all framtid.....vilket man lyckats med.

Om denna mölla skriver **Eric Mårtensson** (1973) bl.a :

.... att enbart till foten åtgick åtskilliga lass gråsten. Den utfördes av en murare vid namn Lind. Därefter arbetade sex eller sju snickare på själva kvarnen under ledning av den kände möllebyggaren Lars Larsson i Anderslöv. Han erhöll 1 500 kronor i byggnadsarvode, medan de anställda, vars arbetsdag sträckte sig från klockan sex på morgonen till klockan halv åtta på kvällen, uppbar en dagslön på 1,25 kronor jämte kosten. Det mesta av stommen i möllan är liksom axeln gjort i ek. Denna högs i Slätterödsskogen och kostade 85 kronor på rot. Stenarna köptes för 500 kronor från kvarnstensfabriken i Malmö. När möllan äntligen stod klar, var den utrustad med hypermodernt skalverk, grynverk och sikteri - kross fick den inte förrän 1903 - och hade allt som allt kostat 5 500 kronor.

Med detta övergår vi till en närmare presentation av Krattamöllans förste ägare

Nils Jeppsson. Denne man föddes i Stora Hammar den 20 april 1834. Den 4 september 1862 gifte han sig med Grönbytösen Kersti Kristensdotter... född 22 februari 1841. Paret fick 9 barn - två av dem dog i åldrarna 6 och 9 år.

Innan vi går vidare kan jag ej undgå att nämna bröderna Vilt som gjorde Grönby känt långt utanför sockengränsen. Otaliga var de nöjestillställningar (bl.a Grönalund) där bröderna Vilt med sin sprittande musik satte liv i dans och lekar. Många var de danser som komponerades av Jöns Vilt som dog i januari månad 1902 efter en kort tids sjukdom, varom vi bl.a läser i Trelleborgs Tidningen:

Jöns Vilt död

En i södra Skåne vida bekant personlighet, spelmannen och träslöjdläraren Jöns Vilt i Grönby, har nyligen aflidit efter en kort sjukdom. Han var äldst af "bröderna Vilt" och skickligast å fiol, flöjt och klarinett. Otaliga äro de nöjestillställningar, der nämnda bröder med sin sprittande musik satt lif i dans och lekar. Många danser har äfven komponerats af Vilt.

Den 30 juni 1911 ringde kyrkklockorna i Grönby... Mjölhnaren och Kvarnägaren Nils Jeppsson på Krattamöllan var död. Drygt två månader senare dog mjölhnareänkan den 4 september 1911. Hon dog på dagen 49 år efter giftermålet med Nils Jeppsson. Samma år övertog sonen **Kristen Nilsson** möllan efter sin far - vilket bl.a framgår av följande Hemmanshandel:

Sterbhusdelägarna efter kvarnegaren Nils Jeppsson, Grönby, hafva till mjölhnaren Kristen Nilsson, Grönby, försålt sin egande fastighet, 16 tunnland prima jord med därå uppförd prima holländsk väderkvarn jemte lösbo, att tillträdas genast. Priset är 20 000 kr.

Kristen Nilsson var född i Norra Grönby den 24 juli 1878. Den 2 mars 1912 gifte han sig med Elsa... född i Revinge den 17 februari 1882. Paret fick tre pågar. Kristen drev möllan fram till 1917. Detta år iordningställdes den gamla fina möllegården. När man efter reparationen skulle spränga bort stenfoten från den äldre möllan som legat där, bar det sig inte bättre än att halmtaket antändes och gården brann helt ner.

Kristen Nilsson sålde nu möllan med tolv tunnland jord till en handlare **Olof Larsson**, vilken året därpå (1918) överlät den till möllaren **Anders Olsson**, född i Vanstad den 8 maj 1873... son till lantbrukaren Ola Larsson.

Anders Olsson hade god yrkesutbildning... tre år på Eggeröds kvarn, därefter Käse kvarn, 1 ½ år på kvarnen i Bromölla - därifrån gick färden till Hommeryds kvarn i Bläntarp, vilken han arrenderade i 4 år. Den 8 maj 1905 övertog han möllan vid Gabeljungsvägen, Grönby. Se "Per Jönssons mölla, Norra Grönby".

Anders Olsson gifte sig den 11 mars 1904 med Anna-Maris Nilsson... född i Slimminge den 12 januari 1877. Paret fick dottern Jenny Benedikta Gunhild, född den 20 januari 1905.... dog på sin 70-årsdag den 20 januari 1975.

Anders Olsson dog 1944 och hustrun 1974 i den höga åldern 97 år.

På möllorna fanns i regel mölledrängar... så även på Norra Grönbymöllan. **Carl Billkvist** tjänade hos Anders Olsson åren 1932 - 1937. Om dessa år har han bl.a berättat följande för **Egon Melin**:

"Första året 1932 och vinter 1933, var bostaden möllekammaren. Möbleringen var en säng, ett litet bord och en stol. Madrassen i sängen var en kraftig halmmadrass i säckväv och täcket var en fjärdyna. Den enda tiden jag var på rummet, var när det var tid att sova. Fjärdynan var varm och go när det var kallt i möllekammaren. Det fanns ingen spis att elda i. Vid extra kalla nätter så värmdes jag en stor tegelsten i kvarnägarens ugn och med denna inslagen i tidningar bar det iväg vid sängdags till möllekammaren, ner under fjärdynan med stenen och själv efter, så var det varmt i sängen tills jag själv värmt upp den. Det hände ibland att kvarnägaren kom och väckte mig mitt i natten med orden: "Calle, du får stiga upp och mala, för vinden har kommit och loftet är fullt av säckar".

Från en varm och go säng till en dragig och kall mölla, det var ingen trevlig upplevelse. Den befintliga råoljemotorn på 15 hästkrafter (installerad vid mitten av 1920-talet) fick endast användas vid vindstilla.... det kostade pengar att köra den. Ett fat råolja på 195 liter kostade 5 kronor och 70 öre.

1933 flyttade jag från möllekammaren och in i norra delen av stall och uthus som var ombyggt till bostad om två rum och kök, det senare var även tvättstuga. I det rummet bodde jag och det andra en som hette Ola. Denne man betalade fem kronor i månaden. I Olas rum var det en spis men inte i mitt rum, så när det började bli kallt flyttade jag soffan in till Ola, och så delade vi på kostnaden för inköp av ved och kol till spisen. Veden kostade 70 öre kubikmetern och en hl kol kostade 1 krona och 80 öre.

Det värsta var den stora mängden råttor. Jag köpte av en gårdfarihandlare ett paket med tre tvålar. Efter två dagar försvann ett tvål, efter ytterligare två dagar ännu ett och när det tredje och sista tvålet var borta, så såg jag ett stort hål bakom vaskaröret.... där satt tvålet. Tjuven var uppdagad. Efter detta kontaktade jag lantbrevbärare Fritz Johansson som var ägare till en iller. Denne iller släpptes ner i rått hålet. Efter en dags jakt så var Ola och jag befriade från råttor för evigt.

Nästa problem med råttorna var det stora antal som var bosatta i möllefotens fogar. Dom skrämde både folk och hästar. Kvarnägare Anders Olsson kontaktade hälsovårdsnämnden för sanering av möllan. Därefter lagades samtliga hål i fogarna med glasblandat bruk för att försvåra för nya råttor att bosätta sig i möllefoten.

1933 var lönen 20 kronor i månaden samt kost och logi. 1933 ökades lönen till 25 kronor.

Enligt mina dagboksanteckningar och minnet, så var det mycket malning 1935. Strax innan jul var seglen inte av möllan på 14 dagar. Kvarnägaren och jag jobbade på dagen tillsammans och på natten var det avlösning kl 12. Sömn ca 7 timmar.... lite mat och jobb igen. Maten var riklig och god, trots dåliga tider, men det fanns ju både lantbruk och mölla. Malningen började med skalning och sen krossning. Mjölmalningen utfördes i den franska kvarnen och fick köras en fem sex gånger för att det skulle bli förstklassigt mjöl. Franska kvarnstensparet var natursten levererade från Frankrike. Dessa var det mycket arbete att hugga om. Ca vart 6:e eller 7:e år behövdes detta. Det tog en vecka att utföra detta jobb. Medan däremot det andra kvarnstensparet var gjutna stenar från kvarnstensfabriken i Malmö. Dessa kvarnstenar var betydligt lättare att hugga om. Det tog ca två-tre dagar och utfördes vart 4:e eller 5:e år.

Grifter och kli blev kvar efter mjöl-malningen. Av 100 kg vete eller råg blev det 52 kg mjöl och 8 kg svartmjöl som var lite gråare mjöl.

För att mala 100 kg blev det 4 kg i tull (betalning).

Bagare Malmkvist i Norra Grönby, köpte själv sitt råg och vete av bönderna, för att innan malningen kontrollera så att det inte var rått- eller muslort i. Sex kilo mjöl var kvarnägarens tull för malning av 100 kg råg eller vete till bagaren. Kvarnen gick bäst vid sydostlig vind...., den var i regel jämn och varade i flera dagar. Malning av 100 kg skråning eller gröpe kostade 5 kg i tull. 100 kg kross kostade 4 kg i tull.

1936 på våren kom en man vid namn Ullman till Norra Grönby och var intresserad av att köpa möllan av Anders Olsson....., om han på köpet fick övertaga mölledrängen Carl Billkvist. Ullman var novis när det gällde möllor, men hade gott om pengar. Efter en månad kom det en spik i krossen, så den blev obrukbar. Valsarna plockades ner och sändes till smedmästare Gaeyner för svarvning. Men det blev en dålig reparation därför att han svarvade valsarna utan axlarna i, det var axeländarna som var skeva. Efter monteringen blev krossen ännu värre. Ullman blev förbannad på detta....., tog pengabörsen och Carl Persson i telefonstationshuset med sig och cyklade till Ystad och köpte en ny kross för 500 kronor. Det är den krossen som sitter i möllan än i dag.

Ullman som kvarnägare blev inte mer än två månader lång. Då återgick köpet till forne ägaren Anders Olsson....., både möllan och mölledrängen. Därefter var allt som vanligt igen.

Det var inte mycket malning på somrarna - ibland var det endast två säckar varannan dag. När det inte var något att mala användes råoljemotorn till att dra sågen, med vilken man sågade slanor och ved till boende i södra och norra Grönby. Ett sågbord anbringades framför motorhuset väster om möllan. Remmen från råoljemotorn till sågbordet gick genom en liten lucka i den västra sidan. Jag minns särskilt mars månad 1935, det var så varmt att jag stod flera dagar och sågade i bara skjortärmarna.

Jag arrenderade möllan i sex månader av Anders Olsson. I stället för tull tog jag betalt i kronor. Det kostade 65 öre för malning av 100 kg mjöl, 50 öre för 100 kg kross....., detta var det sista halvåret 1937. På grund av kvarnägarens inblandning i verksamheten, avslutades arrendet efter 6 månader och jag flyttade från Grönby."

Så långt Carl Billkvist. 1942 övertog **Oscar Book** möllan. Han var född i Skurup den 28 november 1897. Den 22 mars 1923 gifte han sig med Anna...., född i Ugglarp den 25 januari 1902. Deras dotter Inga föddes i Klagshamn den 2 januari 1923. Driften bibehölls även under krigsåren. Så kom den svåra höststormen 1967... möllan blev då illa åtgången. Samma år lades driften ner för gott.

År 1970 skänkte Anna och Oscar Book möllan till Norra Grönby Mölleförening. Två år senare dog Oscar Book den 28 juni 1972...., och den 2 oktober 1985 dog hustrun Anna Book.

I dag är möllan i mycket gott skick och besöks av många människor varje år från i stort sett hela världen....., bl.a Nya Zeeland.

Med **eldsjälen Egon Melin** (för.ordf.) i spetsen ser ca 200 medlemmar till att möllan även framöver kommer att bibehålla sitt goda skick. Den nimbus som står kring dessa smått industriella anläggningar från svunnen tid är värda att bevaras åt kommanden släkten